

بررسی میزان مشارکت مردم در امنیت محله‌های شهری

(مورد مطالعه: شهر شمشک - دربندسر)

محسن تاجیک¹، علیرضا استعلاجی²، رحیم سرور³

تاریخ دریافت: 1395/03/17

تاریخ پذیرش: 1395/06/01

از صفحه 111 تا 142

پژوهشنامه جغرافیای انظامی
سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395

چکیده

مقوله امنیت از مسائلی است که در طول تاریخ بشریت از اهمیت حیاتی برخوردار بوده و در دوره های اخیر بر اهمیت آن بیش از پیش افزوده شده است. با توسعه شهرنشینی امنیت اهمیت مضاعفی به خود گرفته به نحوی که شکوفایی اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... جامعه شهری در گرو وجود امنیت است. باتوجه به مفهوم چندبعدی و گسترده امنیت شاخص‌های مربوطه آن از طیف وسیعی برخوردار می‌باشد. در این پژوهش سعی شده تا رابطه بین مشارکت مردمی و طرح‌های محلی و امنیت محله‌ها مورد سنجش قرارگیرد. باتوجه به هدف پژوهش، که دستیابی به امنیت محله‌ای در سایه برنامه‌ریزی مشارکتی در سطح شش محله شهر شمشک دربندسر می‌باشد، روش تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش مبتنی بر روش توصیفی- تحلیلی می‌باشد. پس از بررسی منابع نظری برای انجام پژوهش از طریق فرمول کوکران حجم نمونه تعیین و تعداد 322 پرسشنامه تهیه و به صورت تصادفی بین مردم محله‌های مختلف توزیع و با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل از پژوهش نشان‌دهنده وجود رابطه بالای همبستگی بین مشارکت مردم در تأمین امنیت محله می‌باشد. سنجش میزان مشارکت در هر محله حاکی از درصد بالای قابلیت برنامه‌ریزی (بیش از 70%) در وضعیت موجود می‌باشد. همچنین باتوجه به تفسیر آزمون کای اسکوئر (101/8) و ضریب همبستگی پیرسون (0/299) حاکی از رابطه مثبت بین مشکلات کالبدی و مشکلات امنیتی در محله‌ها می‌باشد.

کلید واژه‌ها: امنیت، محله، حس تعلق محله‌ای، مشارکت، برنامه‌ریزی مشارکتی.

2- دانشجوی دکتری جغرافیای برنامه‌ریزی شهری دانشگاه علوم و تحقیقات.

3- استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شهر ری.

4- استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شهر ری.

مقدمه

رشد فزاینده شهرنشینی در دهه‌های اخیر شهرها را با مشکلات و چالش‌های تازه‌ای چون افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی، کمرنگ‌شدن هویت و حس تعلق اجتماعی، مشکلات اجتماعی و محیطی، کاهش احساس امنیت شهروندان و در مجموع کاهش کیفیت زندگی مواجه ساخته است.

ناکارآمدبودن مدیریت سنتی در شهرها نگاه متفاوت مدیران و برنامه‌ریزان شهری را به شهرها می‌طلبد. نگاهی که در آن شهرها موجودی زنده هستند. در این نگاه محله‌های شهری عامل مهم و تعیین‌کننده روابط اجتماعی و سازمان‌دهنده نظام شهری هستند. در رویکرد محله‌محوری و برنامه‌های محله‌محور، که امروزه در حیطه مدیریت شهری وارد شده است، توسعه و برنامه‌ریزی محله‌ای باتوجه‌به اجتماع‌های محلی، توانمندسازی و مشارکت آنها اهمیت اساسی دارد. در این بین وجود احساس امنیت در محله به‌عنوان یکی از نیازهای اساسی شهروندان موجب ایجاد تقویت هویت محله‌ای می‌شود و می‌تواند بستر مناسبی برای مشارکت و نظارت اجتماعی ساکنان در محیط‌های شهری ایجاد کند. بنابراین، باتوجه‌به این‌که احساس امنیت یکی از مهم‌ترین الزامات کیفیت زندگی محسوب می‌شود شناسایی شاخص‌های امنیت در تمام ابعاد ذهنی و عینی و راه‌های تحقق آن در محله‌های مختلف شهر شمشک در سایه برنامه‌ریزی مشارکتی و ایجاد حس تعلق مکانی بین شهروندان در سطح محله‌ها هدف اساسی این پژوهش محسوب می‌شود.

تعریف مفاهیم

امنیت

در لغت‌نامه دهخدا امنیت به معنای امن بودن، بی‌خوفی، بی‌بیمی، ایمنی، ایمن‌شدن و درمان‌بودن آمده است. در فرهنگ فارسی عمید امنیت به درمان‌بودن، ایمنی، بی‌ترسی، آرامش و آسودگی معنا شده است (عمید، 1369: 25). در فرهنگ انگلیسی اکسفورد امنیت به معنای درحفظ‌بودن و فراغت از خطر یا اضطراب و تشویق آمده است.

امنیت عبارت است از اطمینان خاطری که بر اساس آن افراد جامعه‌ای که زندگی می‌کنند نسبت به حفظ جان، حیثیت و حقوق مادی و معنوی خود بیم و هراسی نداشته باشند. امنیت بیش از آن که مقوله‌ای قابل تعریف باشد پدیده‌ای ادراکی و حسی است (بوزان، 1997). امنیت حاصل از فرآیند تولیدی است که در روابط اجتماعی ریشه دارد و نقش اصلی در این فرآیند جامعه است نه دولت (افتخاری، 1382: 95). انسان همواره برای تأمین امنیت در زندگی خود تلاش کرده است. یکی از انگیزه‌های اصلی تشکیل حکومت‌ها نیز تأمین امنیت بوده است. امنیت نخستین شرط برای زندگی انسان و سکونت در یک مکان است (رضویان و آقایی، 1393: 44). در طبقه‌بندی نیازها، که توسط مازلو به انجام رسیده است، امنیت پس از نیازهای زیستی (آب و غذا و...) به‌عنوان دومین طبقه از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین نیازها معرفی شده است (عزیزی و شعبان‌جولا، 1393: 792). امنیت به‌عنوان کالای عمومی تلقی می‌شود که در صورت تحقق آن تمام جامعه از آن بهره‌مند خواهند شد. محله‌گرایی به ما می‌دهد که در روابط چهره به چهره و کنترل عاطفی احتمال جرم و جنایت را کاهش داده و مشارکت نهادهای غیردولتی، تشکلهای عامه مردم را در تأمین امنیت عمومی با خود همسو کنیم (کارگر و سرور، 1390: 204).

محله

محله بخشی از یک ناحیه یا حوزه شهری است با ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی معین (فریادی، 1387: 679). در تعریفی دیگر می‌توان بیان کرد که محله بخشی از سازمان فضایی شهر است که در آن روابط افراد به صورت چهره‌به‌چهره است و می‌تواند با توجه به عواملی از جمله مناسبات اداری و تعیین محدوده‌های معین، محیط‌زیست قابل زندگی، برداشت‌های اجتماعی ساکنان از محیط محله و ابعاد عملکردی و آرایه خدمات مورد نیاز ساکنان تعریف شود (عبداللهی و دیگران، 1389: 94).

در گذشته محله‌ها فراتر از مکان‌های جغرافیایی بودند. محله‌ها عمده روابط اجتماعی شکل‌دهنده به وجود افراد را در برمی‌گرفت و زندگی افراد در فضای محله تعریف و تنظیم می‌شد. یکی از پیامدهای چنین محیطی امنیت اجتماعی بود که محله فراهم‌کننده و مقوم آن بود. تغییرات فراگیر در دوران معاصر شهر و محله‌های آن را دچار تغییر کرده است به نحوی که می‌توان ادعا کرد امنیت اجتماعی در محله‌های متفاوت شهری با تغییرات

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

محلها در ارتباط است. تحقیقات نشان می‌دهد که افول محله با افزایش جرایم و ایجاد گسترش ترس همراه است (قدسی و دیگران، 1392: 22).

مشارکت

پدیده مشارکت به معنای همکاری نخستین رفتار اجتماعی است که از انسان سرزده است (جمشیدی و همکاران، 1393: 8). مراجع مختلف علمی و اجرایی برحسب نوع نگرش خود تعریف‌های متفاوتی از مشارکت ارایه کرده‌اند. آن دسته از مراجع که مشارکت را به‌عنوان ابزار تلقی می‌کنند از جمله سازمان ملل، برنامه توسعه سازمان ملل (undp) و بانک جهانی آن را وسیله‌ای برای رشد و آگاهی‌های اجتماعی و تشویق در فعالیتهای محلی به‌شمار می‌آورند و هدف این است که ساختار تصمیم‌گیری محلی باید مداخله مردم را در موضوعاتی که به‌طور مستقیم با نیازهای آنان مرتبط است تشویق و تسهیل کند.

گروه دیگر مشارکت را به‌عنوان هدف تلقی می‌کنند از جمله اومالیه، اوپف، کوهن، پیرس، رابرت چمبرز و پل ساموئل از این گروه هستند. در این نگرش مشارکت به مجموعه روش‌ها و فرآیندها، نگرش‌ها و فعالیت‌هایی اطلاق می‌شود که منجر به افزایش توانایی‌های مردم می‌شود و آنها را در کنترل عوامل تأثیرگذار بر محیط یاری می‌کند (دارابی، 1387: 754).

برنامه‌ریزی مشارکتی: برنامه‌ریزی مشارکتی از نیمه دوم دهه 1960 به بعد مطرح شد.

مشارکت اجتماعی بر گسترش روابط بین‌گروهی در قالب انجمن‌های داوطلبانه، باشگاه‌ها، اتحادیه‌ها و گروه‌هایی دلالت دارد که معمولاً خصلت محلی و غیردولتی دارند و هدفشان مشارکت و درگیر ساختن مردم در فرآیندهای اجتماعی مختلف در قالب سیاست‌های اجتماعی است. به عبارتی، مشارکت اجتماعی بر آن دسته فعالیت‌های ارادی دلالت دارد که از طریق آن اعضای جامعه در امور محله، شهر و روستا شرکت کرده باشند و به‌طور غیرمستقیم در شکل‌دادن حیات اجتماعی مشارکت دارند (محسنی تبریزی، 1391: 108).

هویت محله

تطبيق محیط با توانایی‌های احساسی، ذهنی و ساختار فرهنگی را هویت گویند. هویت تأثیر مثبتی بر اعتماد به نفس و توانایی‌های ساکنان آن دارد و ساکنان هر سکونتگاه را غیر از آن مشخص و متمایز می‌کند و محله با هویت به محله‌ای گویند که از سایر مکان‌ها و محله‌ها قابل تمایز باشد (بزی، 1391: 235).

حس تعلق محله‌ای

شهر متشکل از مجموعه‌هایی از محله‌ها است که سکنه شهر در آنجا سکونت دارند. دلبستگی به این محله‌ها برای ساکنان آنها تعلق و وابستگی فراهم می‌کند. این تعلق و وابستگی احساسی را برای آنها تأمین می‌کند که باید به محله و اعضای آن متعهد و مسئول بود. دلبستگی به محله متغیری روان‌شناختی است که عوامل جامعه‌شناختی در شکل‌گیری و ساخت آن دخالت دارند (قدسی و دیگران، 1392: 22). پژوهشگران دلبستگی به محله را پیوند و رابطه عاطفی عمیقی تعریف می‌کنند که افراد در طول زمان از طریق تکرار تعاملات مثبت به مکان‌هایی خاص پیدا می‌کنند (ویلیم و دیگران، 1992). براون معتقد است هنگامی که افرادی در قلمرو فضایی محله در کنار هم زندگی می‌کنند دلبستگی آنها به این قلمرو موجب کاهش جرایم در بین آنها می‌گردد (براون و دیگران، 2004).

مبانی نظری

با نگاهی به زندگی شهروندان می‌توان دریافت که امنیت و احساس امنیت در رضایتمندی و مطلوبیت زندگی آنها دارای نقش اساسی است. بدیهی است که بدون ایجاد امنیت نمی‌توان انتظار کارایی در ساختار زندگی شهری و سکنی‌گزینی توأم با آرامش شهروندان را داشت ضمن این‌که امنیت جزو نیازهای اساسی انسان و فصل مشترک بسیاری از مسائل انسانی از بیماری روانی تا انحرافات اجتماعی است. بحث امنیت به‌ویژه در بهداشت روانی افراد اهمیت بسیاری دارد به‌گونه‌ای که نه تنها در سایه آن آرامش انسان محقق می‌شود بلکه امکان بروز استعدادها و خلاقیت‌ها نیز فراهم می‌گردد. البته گرچه در گذشته بیشتر تحقیقات این حوزه معطوف به تأمین امنیت جانی و نظامی بوده است ولی در دهه‌های اخیر ابعاد دیگر امنیت از جمله امنیت اجتماعی و روانی نیز مورد توجه قرار گرفته است (اعظم‌زاده و جهانگیری، 1393: 43).

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

برطبق تئوری‌های مطرح شده در ادبیات نظری، نظریه پردازان مختلفی از جمله گیدنز، ورث، پارک، زیمل و... از زوایای مختلف به موضوع محله و احساس امنیت در آن پرداخته‌اند. گروهی از نظریه پردازان به نقش فضاهای شهری در افزایش امنیت پرداخته و در این باب نظریه فضاهای قابل دفاع و پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیطی و جرم‌شناسی محیطی مطرح شده است. اصول و پایه این نظریه بر این اساس است که می‌توان از وقوع جرم و بزهکاری در محیط شهری پیشگیری نمود و یا میزان آن را افزایش و یا کاهش داد و به این ترتیب میزان امنیت شهروندان را ارتقاء بخشید (ذبیحی و همکاران، 1392).

نظریه پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیط¹

این نظریه تحت تأثیر اندیشه‌های جفری (1971) و جین جیکوبز (1961) به وجود آمد. البته کلارک، کرینش، تایلور و هارلی مبانی نظری جرم‌شناسی پشتیبان برای cpted را فراهم کردند. (تیموری، 1382: 26). این نظریه به‌طور دقیق فرم و کالبد شهری و ارتباط آن با جرایم شهری را بررسی می‌کند (ایرمنش، 1384: 16). ایده اصلی رویکرد امنیت از طریق طراحی در این است که محیط فیزیکی نقشی مهم در وقوع جرم بازی می‌کند (Armitage, 1999).

جیکوبز در کتاب «در مرگ و زندگی شهرهای بزرگ امریکایی» به عامل خیابان بیش از هر عامل دیگری در ایجاد امنیت شهری بها داده و معتقد است که اگر خیابان‌های شهر از وحشیگری و ترس در امان باشند شهر از وحشیگری و ترس در امان است. عواملی چون مکان‌های پر نور و پررفت‌وآمد که دارای چشمان مراقب بوده و مشارکت مردم در آن زیاد باشد و پیاده‌روی آن به حد کافی پهن و بزرگ باشد را در شکل‌گیری محیط شهری امن مؤثر می‌داند و برای خیابان‌های شهر تنوع کاربری پیشنهاد می‌کند (افضلی و همکاران، 1393: 41).

نظریه و فضاهای قابل دفاع

معماری به نام اسکار نیومن (1970) نیز ایده‌ای را برای طراحی فیزیکی محله‌ها ارائه کرده است به‌گونه‌ای که از بروز جرم جلوگیری می‌شود. وی معتقد است دو عامل

1- Cpted.

کالبدی و اجتماعی در بیشتر موارد اهمیت می‌یابند. عامل کالبدی شامل اندازه مجموعه تعداد خانوارهایی است که در ورودی‌های عمومی یک ساختمان شریک بودند که هرچه تعداد بیشتر باشد میزان جرایم نیز بیشتر است و عامل اجتماعی عبارت است از میزان درآمد خانوارها و نسبت نوجوانان به بزرگسالان (مرادی، 1381: 29).

پارک و ورت به این مسئله اشاره دارند که توزیع فضایی در شهر نواحی طبیعی آن را، که محل زندگی افرادی با فرهنگ خاص و متمایز است، شکل می‌دهد. پارک معتقد است که در فرآیند گسترش شهر افراد و گروه‌ها از طریق اقامت و شغل در محلات و مناطق مختلف توزیع می‌شوند و همچنین معتقد است که تراکم جمعیت باعث افزایش تنش و فاصله اجتماعی می‌شود و این فاصله افزایش خشونت، جرایم و آسیب‌های اجتماعی را موجب می‌گردد (افروغ، 1379: 118). گیدنز در توجه به مفهوم مکان به ماهیت اجتماعی محله‌ها اشاره دارد. وی معتقد به وجود گروه‌بندی‌های توزیعی در جهت ایجاد جدایی فضایی در شهر است و بر جدایی‌گزینی طبقاتی و وجود مکان‌های مختلف با ویژگی و سبک‌های زندگی متفاوت اشاره می‌کند (بیات، 1388: 109).

در کنار نظریه‌پردازانی که در مورد محل شهر و فضای شهر نظریاتی را ارائه کرده‌اند دیگرانی نیز به تعریف مقوله‌ای امنیت پرداخته و محله را از این زوایا به تصویر کشیده‌اند. برای مثال، از نظر مولار امنیت اجتماعی زمانی مطرح می‌شود که جامعه در باب مؤلفه‌های هویتی خود با تهدیداتی روبه‌رو شود (بیات، 1388: 82-84). ویور امنیت اجتماعی را توانایی جامعه برای حفظ ویژگی‌های اساسی‌اش تحت شرایط تغییر و تهدیدات واقعی و محتمل تعریف می‌کند. فیتز پاتریک در طرح جامعه خطرپذیر ارضای نیازها و ترجیح را مسئول احساس امنیت در محلات می‌داند. ترجیحات فرد تحت تأثیر فضای اجتماعی، طبقه اقتصادی - اجتماعی، محل زندگی، روابط اجتماعی با نزدیکان و همسایگان و برخی عوامل دیگر شکل می‌گیرد و بر این مبنا میزان رضایت خاص و احساس امنیت افراد مختلف براساس میزان برآورده شدن ترجیحات افزایش یا کاهش پیدا می‌کند (اعظم‌زاده و جهانگیری، 1393: 45). رومس و دیگران، آوامز و پوتنام، ف. کاساردا و جان ویتز، سامپسون و گراوز معتقدند که اقامت طولانی و مالکیت منزل مسکونی در محلات به‌واقع تشابه افراد را به یکدیگر بیشتر می‌کند. هرچقدر ثبات

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

مسکونی ساکنان در یک محله بیشتر باشد احساس تعلق افراد ساکن به محله به دلیل تشابهات گوناگون و همگونی با محله بیشتر می‌شود (حسن‌پور، 1390: 89).

فرضیه‌های پژوهش

- 1- به نظر می‌رسد مشارکت مردم در کاهش مشکلات کالبدی محله می‌تواند در افزایش امنیت محله مؤثر باشد؛
- 2- به نظر می‌رسد برنامه‌ریزی مردم‌محور و توجه اساسی به مشارکت مردم می‌تواند به تأمین امنیت محله کمک کند.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش نیز مبتنی بر روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. در این پژوهش با استفاده از روش‌های گردآوری اطلاعات به صورت مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای دیدگاه‌ها، نظرات و تعریف‌های مرتبط با موضوع مورد بررسی قرار گرفته و با استفاده از روش میدانی (پرسشنامه، مشاهده و...) داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری و سپس با استفاده از نرم‌افزار spss تحلیل شده است.

برای جمع‌آوری داده‌های کتابخانه‌ای از سالنامه آماری و اطلاعات مربوط به طرح هادی شهر شمشک استفاده شده است و به منظور جمع‌آوری داده‌های میدانی از پرسشنامه محقق‌ساخته با توجه به فرضیه‌های پژوهش بهره گرفته شده است. جمعیت آماری این پژوهش تعداد افراد ساکن در شهر یعنی 1997 نفر در سال 1394 می‌باشد که با استفاده از روش کوکران حجم نمونه برابر با 322 نفر شد که پرسشنامه بین آنها به صورت تصادفی پخش شد. همچنین، برای سنجش پایایی اندازه‌گیری پرسشنامه از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. در تدوین پرسشنامه از مقیاس لیکرت استفاده شد و در نهایت، پایایی روش تحقیق با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ 0/904 محاسبه شد که نشان‌دهنده تأیید پایایی پرسش‌ها است.

پیشینه پژوهش

در هر پژوهش علمی مطالعه و بررسی پژوهش‌هایی که در ارتباط با موضوع انجام شده لازم و ضروری است چرا که بدون دستیابی به نتایج پژوهش دیگران و توسعه و تکامل آنها امکان رسیدن به پاسخ مناسب و تجزیه و تحلیل بهتر میسر نیست. از جمله پژوهش‌های مرتبط با موضوع می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

اصانلو و همکاران (1391) در مقاله‌ای با عنوان «عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در ارتقای امنیت اجتماعی» به بررسی میزان مشارکت مردم در تقویت امنیت اجتماعی در شهر منجیل پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که وضعیت شغلی شهروندان، میزان بهره‌مندی از فناوری اطلاعات و ارتباطات، سطح اعتقادات و میزان دینداری شهروندان در میزان مشارکت افراد در تقویت امنیت اجتماعی تأثیر به‌سزایی دارد.

عبدالرحمانی (1383) در پژوهشی با عنوان «پلیس اجتماع محور و امنیت محله‌ای» بیان می‌کند که ویژگی اصلی پلیس اجتماع محور به‌عنوان شکل تکامل یافته از سازمان پلیس در جوامع امروزی سهیم‌ساختن کنشگران اجتماعی در فرایند ایجاد امنیت است. بنابراین، پلیس اجتماع محور با مشارکت دادن شهروندان تعریف تازه‌ای از امنیت به‌ویژه در سطح محله به دست می‌دهد. پلیس اجتماع محور را می‌توان گامی مناسب در مسیر نوسازی از طریق پذیرش و به‌کارگیری تجارب دیگران و مشارکت دادن شهروندان در نتیجه نهادینگی جامعه مدنی ارزیابی کرد.

مفرح (1389) در مقاله‌ای تحت عنوان «شناسایی نقش مشارکت اجتماعی در ارتقای حس هویت و تعلق اجتماعی شهروندان در محله» عوامل اجتماعی مؤثر - پیوندهای اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، همبستگی و انسجام محله‌ای - بر ارتقای حس هویت و تعلق اجتماعی را در راستای مشارکت شهروندان در محله با نگاهی به ساختار محله در شهر مورد بررسی قرار داده و نتایج پژوهش‌ها حاکی از ارتباط معنادار بین این دو متغیر است.

موسوی حکمت‌نیا و احمدی درینی (1387) در مطالعه‌ای با عنوان «شهرنشینی و امنیت بررسی میزان و عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهروندان؛ مطالعه موردی: شهر مراغه» خاطرنشان ساختند که مفهوم امنیت اجتماعی و احساس امنیت شهروندان به‌عنوان عنصر کلیدی در دستیابی به اهداف پیش‌بینی شده در زندگی شهری از اهمیت

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

به‌سزایی برخوردارند. احساس امنیت شهروندان و عوامل مؤثر بر آن مورد بررسی و شناسایی قرار گرفته است. نتایج حاکی از آن است که احساس امنیت شهروندان در حد متوسط و عوامل مؤثر بر آن سن، جنس، منشاء اجتماعی، رضایت اجتماعی و آگاهی اجتماعی هستند.

صدیق سروستانی و نیمروزی (1389) در بررسی «ارتباط بین مشارکت در روابط همسایگی و احساس امنیت اجتماعی در محلات شهر مشهد» تمامی خانوارهای ساکن در شبکه همسایگی محله‌های شهر مشهد را مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان‌داد بین متغیرهای اعتماد به همسایه، نگرش به محیط فیزیکی محله، تمایل به مشارکت در امور محله و سطح سواد فردی، عضویت در انجمن‌های محله و رتبه اقتصادی اجتماعی منطقه محل سکونت از یک‌سو و احساس امنیت در محله از سوی دیگر ارتباطی مثبت وجود دارد.

افشار کهن و رحیقی یزدی (1392) در پژوهش خود به تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر احساس امنیت شهری در محلات یزد پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای فضای فیزیکی و کالبدی، قلمروگرایی و تعاملات اجتماعی عوامل مهمی برای بالابردن احساس امنیت محسوب می‌شوند. همچنین، توجه به فضاهای غیرقابل دفاع و ایجاد فضای سبز و مناسب برای گذراندن اوقات فراغت، بالابردن تعاملات اجتماعی ساکنان و مراقبت ساکنان از محله خود می‌تواند سیاست‌هایی مؤثر برای ارتقای احساس امنیت تلقی گردد.

رضویان و آقایی (1393) در پژوهشی به «بررسی و ارزیابی احساس امنیت اجتماعی در محلات جماران فاطمی در تهران» پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که احساس امنیت در محله جماران بیشتر از فاطمی می‌باشد. این مطلب می‌تواند نشان‌دهنده رابطه مستقیم سطح اقتصادی ساکنان محله با میزان امنیت اجتماعی در محله باشد.

یوسفی (1393) در پژوهش خود به «سنجش امنیت در محلات مرداوویج و مفت‌آباد شهر اصفهان» پرداخته است. نتایج حاصل از پژوهش حاکی از آن است که از بین چهار زیرمعیار امنیت بعد ذهنی امنیت بیشترین وزن را دارد. بعد عینی امنیت و اعتماد

بین فردی و اعتماد مدنی یا نهادی نیز به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند و در نتیجه محله مرداویج از لحاظ شاخص‌های امتیاز سطح بالاتری نسبت به محله مفت‌آباد دارد.

ویلکینسون (2007) در پژوهش خود با عنوان «پیوندهای اجتماعی محله‌ای و تعامل به ملاحظه با استفاده از روش کیفی و مصاحبه‌های عمیق» از 159 نمونه از افراد ساکنان محله‌ای در شهر نیویورک به بررسی این دو مفهوم پرداخته است. نتایج پژوهش نشان داد که پیوندهای اجتماعی بین ساکنان محله‌ها بیشتر از حمایت و کنترل اجتماعی رو به تحلیل است که پیامدهای منفی را در سطح محله‌ها موجب می‌شود.

وحیدا و نگینی (1391) در مقاله‌ای با عنوان «ساخت و اعتباریابی مقیاس محله‌ای؛ مورد مطالعه: محله مرداویج و عباس‌آباد شهر اصفهان» با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی و ابزار پرسشنامه در محله‌ها، که به صورت مقایسه اجرا شده است، به بررسی هویت محله‌ای می‌پردازند. تحلیل مؤلفه‌های اصلی نشان می‌دهد که پرسشنامه هویت محله‌ای، که از سه عامل حس تعلق به مکان، احساس امنیت و تعاملات اجتماعی تشکیل شده است، براساس نتایج گزارش شده از مدل پژوهش مقیاس هویت محله‌ای مقیاس قابل قبولی برای اندازه‌گیری و سنجش است.

محدوده مورد مطالعه

شهر شمشک در شمال تهران از توابع دهستان رودبار قصران در بخش رودبار قصران و شهرستان شمیرانات واقع شده و در آبان‌ماه سال 1391 از سوی وزارت کشور به‌عنوان شهر اعلام شده است.

موقعیت جغرافیای طبیعی شهر

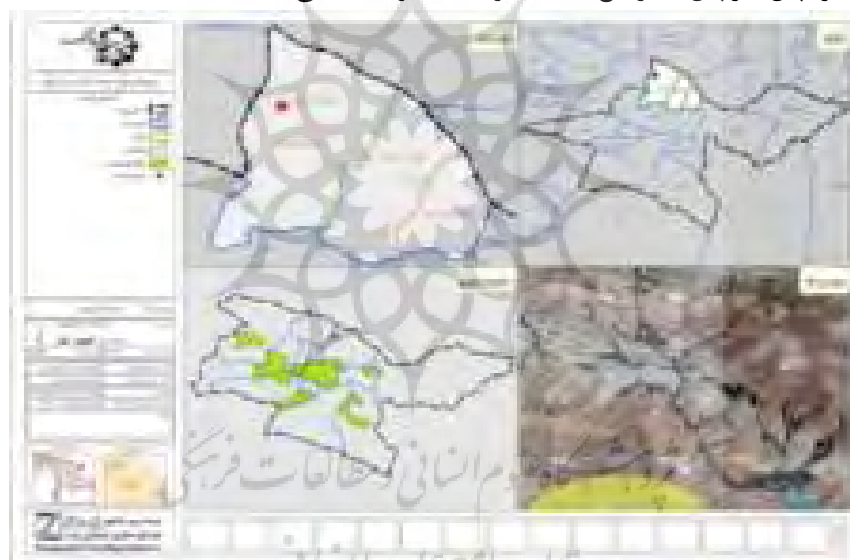
حوضه شمشک در بندسر در ارتفاع 2000 تا 4250 متر از سطح دریا قرار دارد و میانگین ارتفاع در این منطقه 3125 متر از سطح دریا است. به‌ازای هر 1000 متر ارتفاع 6 درجه از دمای هوا کاسته می‌شود و از طرفی نبود جنگل، دریا و اقیانوس در نزدیکی این منطقه سبب شده از میزان رطوبت کاسته شود و تغییرات دما در منطقه محسوس‌تر به‌نظر برسد. بیشترین دما در ماه‌های سال مربوط به تیر و مرداد با حداکثر دمای 27 درجه و کمترین دما مربوط به بهمن‌ماه با حداقل دمای 18 درجه است. در این

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

حوضه باتوجه‌به وضعیت دما روزهای یخبندان زیاد بوده و این روزها از اواخر آبان و اوایل آذر شروع شده و تا آخر اسفند ادامه‌دارد و به‌طور میانگین 100 روز سال شاهد یخبندان در منطقه هستیم.

میانگین بارش سالانه 736^{mm} است که در سال 53 روز بارش به‌صورت برف است. بیشترین حد بارش در سال 1370 برابر با 1038^{mm} است.

محل‌های شهر در کنار رودهایی ساخته شده‌اند که سرچشمه آنها از کوه است و درنهایت این رودهای کوچک به جاجرود می‌ریزند. حوضه شمشک در بندسر دارای قللهایی مانند کلون بستک بزرگ با ارتفاع 4350 متر، کلون بسته (کلوم بستک) کوچک با ارتفاع 4200 متر، سرکچال با ارتفاع 4150 متر، رستم‌چال با ارتفاع 4000 متر و ماهره‌چال (مارچال) با ارتفاع 3900 متر است (سازه شمشکی، 1390).

نقشه (1): موقعیت شمشک و در بندسر نسبت به کشور، استان، شهرستان
(منبع: طرح هادی گردشگری، مهندسین مشاور پارسوماش، 1394: 383)

بررسی روند تحول جمعیت شهر شمشک

در خصوص جمعیت شهرهایی چون شمشک، که خصلت گردشگری، بیلاقی و سکونت دوم دارد، نمی‌توان به عدد دقیقی رسید. این‌گونه شهرها حداقل با سه دسته

جمعیت یا اجتماع انسانی روبه‌رو هستند. گروه اول، جمعیتی است که شامل بومیان شهر و مهاجرانی است که در جستجوی کار وارد شهر شده‌اند. این گروه را می‌توان جمعیت ثابت شهر نامید، که عموماً ویژگی‌های آنها در سرشماری‌ها است که در سال 1390 جمعیت آنها که متشکل از ساکنان شمشک بالا و پایین، سفیدستان، دربندسر، دورود و جیروود بوده است، در مجموع 1901 نفر گزارش شده است. دسته دوم، افرادی که اصطلاحاً ساکنان مسکن دوم نامیده می‌شوند و در ایام تعطیلی در شهر حضور دارند. جمعیت ساکن گروه دوم در سال 1390 برابر 5108 نفر بوده است. دسته سوم، مراجعان روزانه یا گردشگرانی هستند که به‌منظور استفاده از ویژگی‌های تفریحی و امکانات و خدمات عمومی شهر و اسکی‌بازان در برخی ماه‌ها هستند. بنابراین، جمعیت شهر در سال 1394 با متوسط رشد 1/25 به 1997 نفر جمعیت ثابت شهر می‌رسد.

جدول (1): جمعیت شهر شمشک در سال 1394

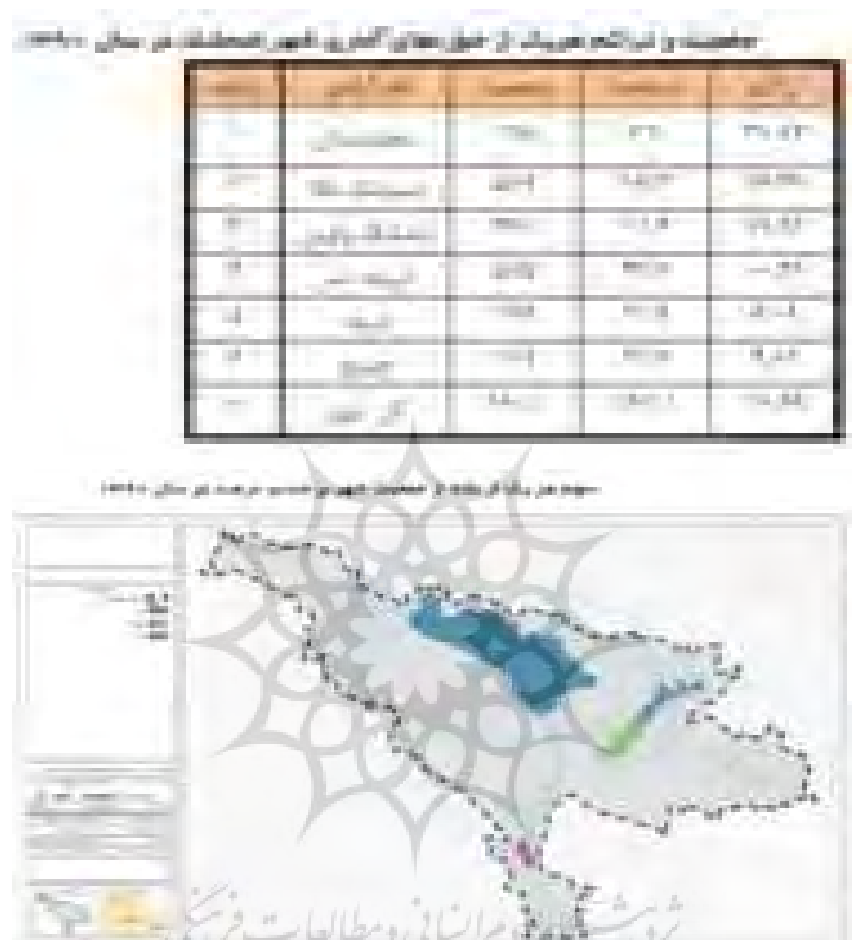
(منبع: مرکز آمار ایران)

روند تحول جمعیت در شهر شمشک تا قبل از سال 1390 به‌دلیل این‌که شهر شمشک به‌عنوان نقطه شهری شناخته نمی‌شد و بیشتر همان محدوده روستایی بود با احتساب مجموع روستاها در سال 1375 برابر 755 نفر بوده است. در سال 1385 با رشد جمعیت معادل 12/18% به 2383 نفر رسید. 5 سال بعد در سال 1390 جمعیت شهر 1901 نفر دیگر را در خود جای داد که متوسط نرخ جمعیت 0/45-% بوده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

جدول (2): جمعیت و تراکم هریک از حوزه‌های آماری شهر شمشک در سال 1390

نقشه (2): پراکندگی جمعیت شهری در هریک از نواحی شهر در سال 1390

(منبع: مرکز آمار ایران، 188)

ویژگی‌های کالبدی شهر شمشک

شهر شمشک در قالب 4 ناحیه شهری کاملاً مشخص شامل روستاهای دربندسر، شمشک، دورود و جیرود شکل گرفته است که هریک از نواحی نیز به زیرناحیه‌هایی، که در سال‌های گذشته در بردارنده هسته‌های قدیمی، کوچک و روستایی بوده‌اند، تقسیم

می‌شوند. این هسته، که ساختاری کاملاً ارگانیک داشته، به دلیل ساخت‌وسازهای طی دوره‌های مختلف دارای جمعیت متفاوت شده‌اند و در سال‌های اخیر نیز در طی روند رشد کالبدی بخش‌های نوینی به پیرامون این هسته‌ها اضافه شده‌اند که از ساختاری کاملاً متفاوت و غیرروستایی برخوردار است.

جدول (3): تقسیم‌بندی محله‌ها در سطح شهر شمشک

نام محله	تعداد خانوار	مساحت (هکتار)	تعداد جمعیت	تعداد واحدهای مسکونی
محله 1				
محله 2				
محله 3				
محله 4				
محله 5				
محله 6				
محله 7				
محله 8				
محله 9				
محله 10				

در واقع، محله‌ها براساس نحوه شکل‌گیری خود نامگذاری شده‌اند. تا آنجا که محله شمشک بالا و پایین به واسطه قرارگیری در دو طرف رودخانه شمشک و همچنین جهت دامنه کوه نامگذاری شده‌اند. دربندسر دارای سه محله اصلی به نام‌های تلخاب، لاراب بالا و لاراب پایین است. بنابراین، شیوه نامگذاری محله‌ها براساس وجود عناصر انسانی و جغرافیایی و یا کالبدی همچون محله آ.اس.پ و... است.

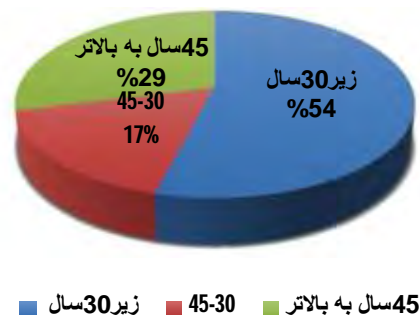
ویژگی‌های عمومی شهروندان پاسخ‌دهنده به پرسشنامه عمومی

مشخصات پاسخ‌دهندگان از نظر سنی، جنسی، میزان تحصیلات و محل سکونت افراد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

گروه‌های سنی و جنسی پاسخ‌دهندگان

از تعداد 322 نفر پاسخ‌دهندگان 59% مرد و 41% زن می‌باشند و از نظر گروه سنی به سه دسته تقسیم‌بندی شده‌اند که عبارتند از: زیر 30 سال با 54%، 30-45 سال با 17% و 45 سال به بالا با 29%.

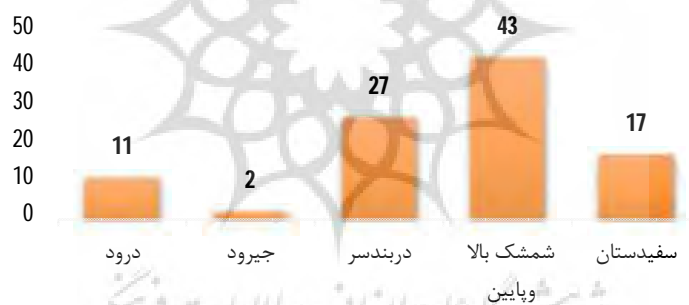
پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

نمودار(1): گروه‌های سنی پاسخ‌دهندگان
(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

محل سکونت پاسخ‌دهندگان

از میان پاسخگویان 11% در محله درود ساکن می‌باشند، 2% در محله جیروود، 43% ساکن در شمشک بالا و پایین، 17% در سفیدستان و 27% در دربندسر ساکن می‌باشند.

نمودار(2): محل سکونت پاسخ‌دهندگان
(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

وضعیت مالکیت پاسخ‌دهندگان

از میان تمامی پاسخ‌دهندگان 91% مالک و 9% مستأجر می‌باشند.

■ مالک ■ مستأجر

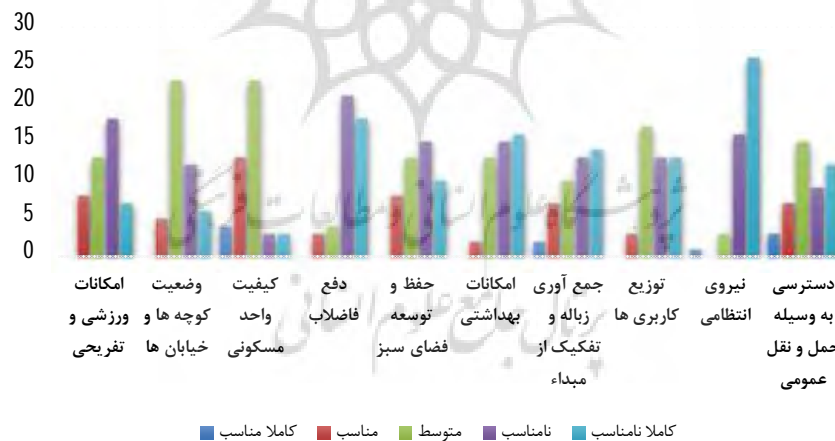
نمودار (3): وضعیت مالکیت پاسخ‌دهندگان

(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

همچنین، براساس پرسشنامه تکمیل‌شده خانوار ساکنان محله وضعیت کالبدی و اجتماعی محله خود را به شرح ذیل ارزیابی کرده‌اند:

شاخص مشکلات کالبدی محله

این سؤال از طریق مقیاس لیکرت و با زیرمعیارهایی از مشکلات کالبدی محله بررسی شد که از نظر پاسخگویان گزینه متوسط نسبت به سایر گزینه‌ها بیشترین درصد را به خود اختصاص داده است.

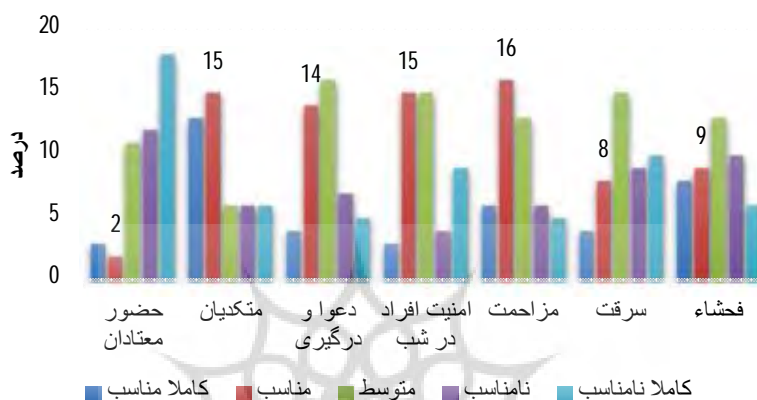
نمودار (4): مشکلات کالبدی محله شمشک و دربندسر

(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

شاخص مشکلات اجتماعی محله

از تعداد پاسخ‌دهندگان به زیرسؤال‌های مشکلات اجتماعی در محله بیش از 39% افراد گزینه مناسب را انتخاب نموده‌اند که نشان‌دهنده امنیت و آرامش و داشتن بهداشت مناسب در سطح محله می‌باشد.

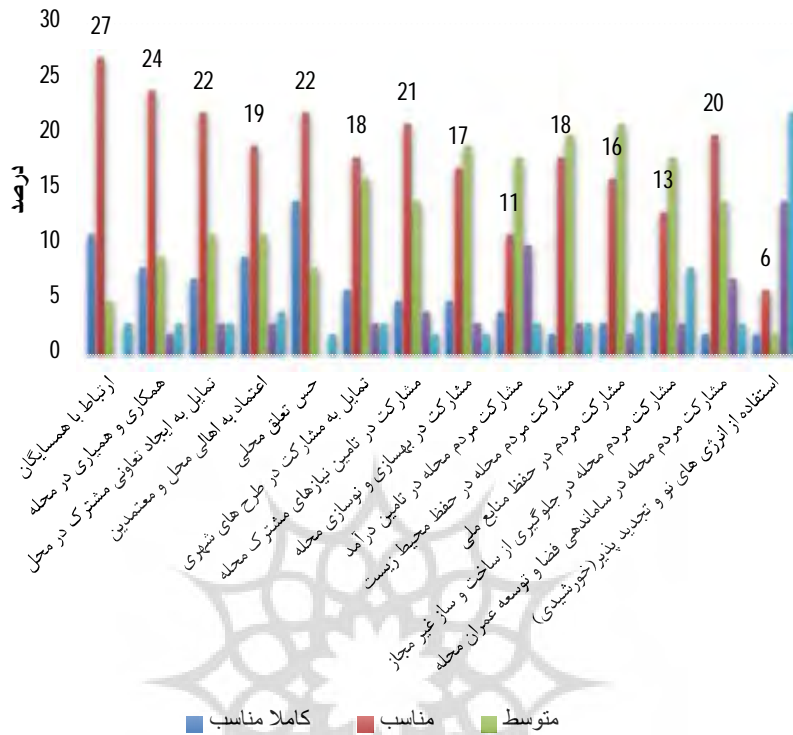

نمودار (5): مشکلات اجتماعی محله شمشک و دربندسر

(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

شاخص‌های سنجیده شده در محله

پاسخ‌دهندگان نسبت به این سؤال با توجه به زیرسؤال این شاخص گزینه مناسب و متوسط را بیشتر از سایر گزینه‌ها انتخاب کرده‌اند. به عنوان مثال، زیرسؤال «ارتباط با همسایگان و همیاری و همکاری در محله» شرایط بهتری نسبت به سایر گزینه‌ها دارد که نشان از ارتباط سنتی افراد محله با یکدیگر داشته و در نهایت منجر به تعاون و مشارکت افراد می‌شود.

نمودار (6): مشارکت و ارتباط بین افراد محله به‌عنوان شاخص‌های سنجیده‌شده
(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

یافته‌های پژوهش

داده‌ها و آمارهای توصیفی را اغلب مفاهیمی از قبیل جدول توزیع فراوانی و نسبت‌های توزیع، نمایش هندسی و تصویری توزیع، اندازه‌های گرایش به مرکز، اندازه‌های پراکندگی و نظایر آن تشکیل می‌دهند. در این روش همه داده‌های حاصل از روش کتابخانه‌ای اعم از آمارنامه، سالنامه، اطلاعات اینترنتی و... و میدانی شامل پرسشنامه و مصاحبه با استفاده از فراوانی ساده، درصد و درصد تراکمی تحلیل شده و به توصیف و بررسی آمار استخراجی از پرسشنامه محقق ساخته پرداخته شده است.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

برای تحلیل داده‌ها و ترسیم نقشه‌های موردنیاز از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. در این پژوهش با بررسی شاخص‌های سنجیده‌شده در هر محله اقدام به ارزیابی توان برنامه‌ریزی مردم‌محور برای تأمین امنیت و کاهش مشکلات اجتماعی در هر محله و آرایه استراتژی‌ای شد که در ذیل آمده است.

بررسی و آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه نخست: به نظر می‌رسد مشارکت مردم در کاهش مشکلات کالبدی محله می‌تواند در افزایش امنیت محله مؤثر باشد.

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات پرسشنامه دلفی و میزان مطلوبیت هر شاخص در جدول شماره (2) تبیین شده است.

جدول (4): تحلیل کمی و تعیین میزان مطلوبیت شاخص‌ها

مفهوم	مؤلفه (متغیر)	شاخص‌ها (سنجه‌ها)	امتیاز	کیفیت شاخص مطلوب نسبتاً مطلوب نامطلوب
مشکلات کالبدی محله	مؤلفه (متغیر)	امکانات ورزشی و تفریحی	3,14	*
		وضعیت کوچه‌ها و خیابان‌ها	3,01	*
		کیفیت واحد مسکونی	3,07	*
		دفع فاضلاب	3,15	*
		فضای سبز	3,16	*
		امکانات بهداشتی	3,10	*
		دفع زباله	3,11	*
		تصادف	3,09	*
		نیروی انتظامی	3,04	*
		دسترسی به وسیله حمل و نقل	3,13	*
مشکلات اجتماعی محله	مؤلفه (متغیر)	حضور معنادار	2,98	*
		متکدیان	3,02	*
		دعوا و درگیری	3,11	*
		امنیت در شب	4,01	*
		مزاحمت	4,10	*
		سرقت	3,92	*
		فحشاء	2,68	*

مؤلفه توسعه پایدار محلی

(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

در این فرضیه نقش کاهش مشکلات کالبدی محله در افزایش امنیت محله مدنظر بود. به همین دلیل از متغیرهای مشکلات کالبدی و اجتماعی محله استفاده شد تا از این طریق پایداری امنیت محله مورد مطالعه قرارگیرد. برای نیل به این مهم با استفاده از آزمون کای اسکووار وجود یا نبود رابطه بین این عوامل سنجیده می‌شود و سپس با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون شدت رابطه محاسبه می‌شود.

جدول (5): پایایی پرسشنامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ

مؤلفه‌ها	تعداد سؤال	آلفای کرونباخ
مشکلات کالبدی محله	10	0,712
مشکلات اجتماعی محله	7	0,727
کل	17	0/904

جدول (6): آزمون کای اسکووار دو متغیر مشکلات کالبدی و اجتماعی و مدیریت توسعه پایدار محلی

مقدار آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
101/800	18	0/000	رابطه معنادار است

(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

تفسیر آزمون کای اسکووار: با توجه به مقدار آماره آزمون کای اسکووار محاسبه شده 101/800 و همچنین با توجه به مقدار سطح معناداری 0/000 نتیجه می‌گیریم که رابطه در سطح 0/99 اطمینان معنادار است چراکه این مقدار از حداکثر میزان خطا 0/05 کوچکتر است. بنابراین، فرضیه تأیید می‌شود و بین دو متغیر مشکلات کالبدی و اجتماعی امنیت محله رابطه معناداری وجود دارد.

جدول (7): ضریب همبستگی پیرسون دو متغیر مشکلات کالبدی و اجتماعی و مدیریت توسعه پایدار محلی

مقدار ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
0/299	0/004	رابطه معنادار است

(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر مشکلات کالبدی و اجتماعی برابر با 0,299 است که با توجه به مقدار سطح معناداری 0,004 ضریب همبستگی در سطح 0/99 معنادار است. مقادیر همبستگی نشانگر آن است که بین متغیرها شدت همبستگی مثبتی برقرار است. به تعبیر دیگر، هرچه میزان مشکلات کالبدی کمتر شود مشکلات

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)
اجتماعی هم کمتر می‌شود و به تبع آن مشکلات مربوط به امنیت محله نیز از طریق برنامه‌ریزی مشارکتی کمتر خواهد بود.
فرضیه دوم: به نظر می‌رسد برنامه‌ریزی مردم‌محور و توجه اساسی به مشارکت مردم می‌تواند به تأمین امنیت محله کمک کند.

جدول (8): شاخص‌های سنجیده شده محله

مفهوم	مؤلفه (متغیر)	شاخص‌ها (سنجه‌ها)	آلفای کرونباخ
برنامه‌ریزی مردم‌محور با توجه به مشارکت مردم	شاخص‌های سنجیده شده در محله	ارتباط با همسایگان	0,970
		همکاری و همیاری در محله	
		تمایل به ایجاد تعاونی مشترک در محل	
		اعتماد به اهالی محل و معتمدان	
		حسن تعلق محلی	
		تمایل به مشارکت در طرح‌های شهری	
		مشارکت در تأمین نیازهای مشترک محله	
		مشارکت در بهسازی و نوسازی محله	
		مشارکت مردم محله در تأمین درآمد	
		مشارکت مردم محله در حفظ محیط‌زیست	
		مشارکت مردم در حفظ منابع ملی	
		مشارکت مردم محله در جلوگیری از ساخت‌وساز غیرمجاز	
مشارکت مردم محله در ساماندهی فضا و توسعه عمران محله			
استفاده از انرژی‌های نو و تجدیدپذیر (خورشیدی)			

(منبع: یافته‌های پژوهش، 1395)

تحلیل واریانس: آزمون دیگری برای بررسی دو متغیر است که متغیر مستقل شاخص‌های سنجیده شده محله و برنامه‌ریزی مردم‌محور به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. تحلیل واریانس با استفاده از آزمون scheffe انجام می‌شود که هدف عمده استفاده از آزمون این است که کل واریانس را به دو جزء که یکی ناشی از تفاوت‌های بین گروه و دیگری درون گروه است تجزیه کند. نسبت واریانس این دو جزء را با F نشان می‌دهند. توزیع آماره F برحسب درجه‌های آزادی است که اندازه‌های واریانس را در مرز $0/01$ تا $0/05$ نشان می‌دهد و برای رد فرض H_0 محاسبه می‌شود.

فرض H_0 : در میزان برخورداری از شاخص سنجیده شده محله با تحقق برنامه‌ریزی مردم‌محور فاصله معناداری وجود دارد.

فرض H_1 : در میزان برخورداری از شاخص سنجیده‌شده محله با تحقق برنامه‌ریزی مردم‌محور فاصله معناداری وجود ندارد.

جدول (9): بررسی ارتباط بین دو متغیر شاخص سنجیده‌شده محله با تحقق برنامه‌ریزی مردم‌محور با استفاده از آزمون تحلیل واریانس

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	162.744	4	40.686	13.370	.000
Within Groups	79.478	61	1.286		
Total	242.222	65			

Post Hoc Tests

		Sig.		95% Confidence Interval	
Mean Difference (I-J)	df	Mean Difference (I-J)	Sig.	Lower Bound	Upper Bound
1.000	2.000	-0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
	3.000	-0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
	4.000	-0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
2.000	3.000	0.00000	.99999	-0.00000	0.00000
	4.000	0.00000	.99999	-0.00000	0.00000
	5.000	0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
3.000	4.000	0.00000	.99999	-0.00000	0.00000
	5.000	0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
	6.000	0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
4.000	5.000	0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
	6.000	0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
	7.000	0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
5.000	6.000	0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
	7.000	0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000
	8.000	0.00000 [*]	.99999	-0.00000	0.00000

*. The mean difference is significant at the .05 level.

از آنجایی که مقدار p.value یا sig در این آزمون 0/000 و کوچکتر از $\alpha = 0/05$ است فرض H_0 رد می‌شود. همچنین، با توجه به مقدار F که برابر 23,670 است در مقایسه با جدول بالا با (4 و 45) درجه آزادی یا (df) که بزرگتر است فرض H_0 مبنی بر وجود فاصله معنادار بین شاخص سنجیده‌شده محله با تحقق برنامه‌ریزی مردم‌محور رد می‌شود. بنابراین، ارتباط بین سطح برخورداری از شاخص سنجیده‌شده محله و امکان تحقق برنامه‌ریزی مردم‌محور در این محله وجود دارد و شاخص‌های سنجیده‌شده در سطح مناسب می‌باشند.

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

آزمون رگرسیون چند متغیره: متغیرهای مستقل شاخص‌های سنجیده شده محله و برنامه‌ریزی مردم‌محور با مشارکت مردم در ساخت‌وساز با متغیر وابسته تأمین امنیت محله بررسی شده است.

فرض H_0 : بین برخورداری از شاخص‌های سنجیده شده محله و برنامه‌ریزی مردم‌محور با مشارکت مردم در تأمین امنیت محله فاصله وجود ندارد.

فرض H_1 : بین برخورداری از شاخص‌های سنجیده شده محله و برنامه‌ریزی مردم‌محور با مشارکت مردم در تأمین امنیت محله فاصله وجود دارد.

گاهی اتفاق می‌افتد که تعداد متغیرها بیش از دو متغیر است که به صورت معادلات رگرسیون چندمتغیره می‌توان بیان کرد. در این معادلات روابط، اثرات و عملکرد یک متغیر وابسته به متغیرهای دیگر بررسی می‌شود و بررسی میزان روابط و اثرات و تعیین همبستگی و برآورد یک متغیر از روی متغیر دیگر بر روی آن اثر معنادار می‌باشد. این معادلات قابلیت ترسیم بر روی صفحه را نداشته بلکه به صورت فضایی قابل توجه می‌باشند.

جدول (10): بررسی متغیرهای شاخص‌های سنجیده شده محله و برنامه‌ریزی مردم‌محور با مشارکت مردم در تأمین امنیت محله با استفاده از مدل رگرسیون چندمتغیره

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	11299.338	4	2824.834	10.411	.000
2	11299.338	4	2824.834	10.411	.000

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	11299.338	4	2824.834	10.411	.000
2	11299.338	4	2824.834	10.411	.000

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	11299.338	4	2824.834	10.411	.000
2	11299.338	4	2824.834	10.411	.000

باتوجه به وزن‌های بتا شاخص‌های سنجیده شده در برنامه‌ریزی مردم‌محور با تحقق امنیت در محله ارتباط دارد زیرا تغییر به اندازه یک واحد انحراف معیار در شاخص سنجیده شده محله (Z) موجب 0/411 انحراف معیار تغییر در تحقق امنیت محله‌ای می‌شود در حالی که این موضوع در مورد مشارکت مردم (y) 0/308 می‌باشد. بنابراین، وجود رابطه بالای همبستگی بین شاخص سنجیده شده و مشارکت مردم با تأمین امنیت

محله چندان عجیب نیست. همچنین، مقدار p.value یا sig برابر 0/003 است و کوچک‌تر از مقدار 0/05 می‌باشد. بنابراین، فرض H_1 رد می‌شود. بررسی شاخص‌های سنجیده‌شده محله منجر به اقدام در خصوص ارزیابی توان برنامه‌ریزی مردم‌محور و آرایه استراتژی‌ای شد که در ذیل آمده است.

جدول (11): ارزیابی توان برنامه‌ریزی مردم‌محور در تأمین امنیت و کاهش معضلات اجتماعی محله‌های شهر

شمشک و دربندسر

شاخص	50 تا 70 (%)		
	70 تا 100 (%)	قابلیت متوسط	(کمتر از 50%)
	برنامه‌ریزی مردم‌محور در وضع موجود	برنامه‌ریزی مردم‌محور در وضع موجود	قابلیت پایین برنامه‌ریزی مردم‌محور در وضع موجود
ارتباط با همسایگان	*	-	-
هدایت و تسهیلگری در جهت شکل‌گیری اجتماعات کوچک درون‌محله‌ای			
همکاری و همیاری در محله	*	-	-
هدایت و تسهیلگری در جهت خودیاری ساکنان در بهبود وضعیت زیست‌محیطی محله			
تمایل به ایجاد تعاونی مشترک در محل	*	-	-
هدایت و تسهیلگری در جهت شکل‌گیری تعاونی‌های اقتصادی، کاهش بیکاری در محله			
اعتماد به اهالی محل و معتمدان	*	-	-
برنامه‌ریزی با هدف افزایش اعتماد متقابل با تشکیل گروه‌های محلی به‌منظور تأمین نیازهای مشترک			
حس تعلق محلی	-	*	-
استفاده از سطح بالای مشارکت و خودیاری ساکنان به‌منظور ارتقای محیط مسکون و زیست‌محیط محله با هدف افزایش ماندگاری در محله			
تمایل به مشارکت در طرح‌های شهری	*	-	-
هدایت و تسهیلگری به‌منظور برآورد نوع و میزان مشارکت مردم و نهادهای مردمی به‌منظور مداخله هدفمند			
مشارکت در تأمین نیازهای	*	-	-
هدایت و تسهیلگری برای			

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

شاخص	50 تا 70 (%)		راهبرد برنامه‌ریزی
	قابلیت بالایی (70 تا 100%)	قابلیت متوسط (کمتر از 50%)	
	برنامه‌ریزی مردم‌محور در وضع موجود	برنامه‌ریزی مردم‌محور در وضع موجود	مردم‌محور در وضع موجود
مشترک محله			اولویت‌بندی نیازها و اقدامات مشارکتی به‌منظور تأمین نیازها
مشارکت در بهسازی و نوسازی محله	*	-	هدایت و تسهیلگری برای استفاده از مشارکت و خودیاری ساکنان به‌منظور ساخت‌وساز با هدف افزایش سرانه (چون تجمیع قطعات)
مشارکت مردم محله در تأمین درآمد	*	-	هدایت و تسهیلگری به‌منظور استفاده از مشارکت و خودیاری ساکنان با توجه به ظرفیت محله از نظر گردشگری ورزشی
مشارکت مردم محله در حفظ محیط‌زیست	*	-	هدایت و تسهیلگری به‌منظور استفاده از مشارکت و خودیاری ساکنان در حفاظت از ذخایر طبیعی محله و فضای سبز عمومی
مشارکت مردم در حفظ منابع ملی	*	-	هدایت و تسهیلگری به‌منظور استفاده از مشارکت و خودیاری ساکنان به‌دلیل قرارگیری در تهران و این‌که همواره با افزایش جمعیت مواجه است و نیز به-کارگیری برنامه‌ریزی مردم‌محور در حفظ منابع ملی
مشارکت مردم محله در جلوگیری از ساخت‌وساز غیرمجاز	-	*	هدایت و تسهیلگری به‌منظور استفاده از مشارکت و خودیاری ساکنان برای جلوگیری از ساخت‌وساز غیرمجاز از طریق گزارش این نوع موارد
مشارکت مردم محله در ساماندهی فضا و توسعه عمران محله	-	*	هدایت و تسهیلگری به‌منظور استفاده از مشارکت و خودیاری ساکنان و به‌ویژه نظرهای آنها برای ساماندهی فضا و توسعه و

شاخص	(50 تا 70%)		راهبرد برنامه‌ریزی
	قابلیت (کمتر از 50%)	قابلیت متوسط	
	برنامه‌ریزی مردم‌محور در وضع موجود	برنامه‌ریزی مردم‌محور در وضع موجود	راهبرد برنامه‌ریزی
عمران منطقه به دلیل آشنایی آنها از ظرفیت‌های بومی محله			
هدایت و تسهیلگری به منظور استفاده از مشارکت و خودیاری ساکنان در استفاده از این نوع انرژی‌های پاک برای حفظ محیط‌زیست	-	*	
استفاده از انرژی‌های نو و تجدیدپذیر (خورشیدی)	-		

باتوجه به تحلیل آزمون‌های آماری فرضیه مذکور تأیید می‌شود زیرا محله‌های شهر شمشک و دربندسر از نظر شاخص‌های سنجیده‌شده در محله به‌ویژه همکاری، تعاون، امنیت، آرامش و مشارکت افراد در توسعه از مزیت نسبتاً خوبی برخوردار است. بنابراین، طبق آزمون فرضیه بین بر خورداری از شاخص‌های سنجیده‌شده محله و برنامه‌ریزی مردم‌محور با مشارکت مردم در تأمین امنیت در محله‌ها ارتباط برقرار است و از این نظر فاصله‌ای وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

هدف از این مقاله بررسی نقش برنامه‌ریزی مشارکتی در افزایش امنیت محله‌های شهری است. احساس امنیت، که همواره با شرایط زندگی فردی و اجتماعی در ارتباط است، می‌تواند تحت شرایط متعددی کاسته شده یا افزایش یابد. در این مورد بر ابعاد فیزیکی امنیت، که شامل نیروی انتظامی و ... می‌باشد، تجربه ما و زندگی فرد در مکان‌های با فرهنگ خاص یک نوع دید و زمینه فکری خاص به فرد تلقین می‌کند. وقتی فرد در مکانی زندگی می‌کند که هنگام شرایط سخت می‌تواند به دلیل روابط گسترده‌ای که با مردم دارد از حمایت مادی و معنوی آنها در ابعاد گوناگون برخوردار باشد یک نوع امنیت ذهنی برای او به‌وجود می‌آید که خود را در آن محیط اجتماعی تنها نمی‌بیند. بنابراین، مشارکت اجتماعی به‌مثابه الگویی برای حل معضلات و مشکلات امنیتی در

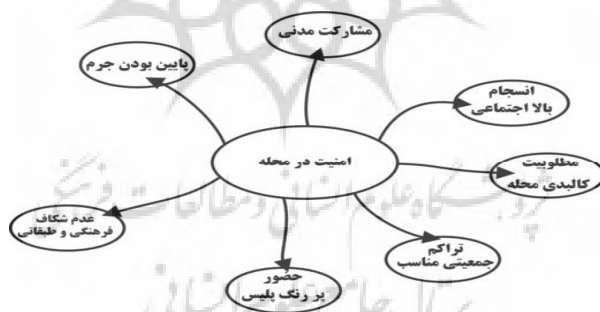
پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)

محلها محسوب می‌شود که در صورت فقدان آن آسیب‌های اجتماعی و انسانی جدی به وجود خواهد آمد.

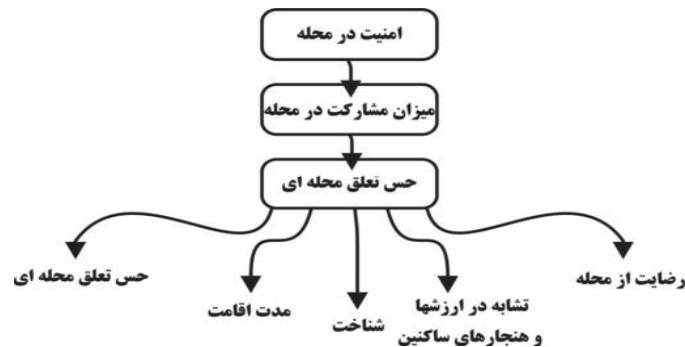
در این پژوهش تعداد 322 نفر از شهروندان بالای 18 سال با روش پیمایشی در سطح 6 محله شهر شمشک- دربندسر (دورود، جیرود، شمشک بالا، شمشک پایین، سفیداستان و دربندسر) به عنوان نمونه انتخاب شدند. پس از تعیین حجم نمونه و تکمیل پرسشنامه داده‌ها در نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد با توجه به این که بیش از 91% از ساکنان محله‌ها مالک بوده و همگی بومی می‌باشند بین حس تعلق محله‌ای و آمادگی برای مشارکت در محله رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین، مشارکت اجتماعی در سطح محله‌ها از سطوح مطلوبی برخوردار است و سنجش میزان مشارکت در هر محله حاکی از درصد بالای قابلیت برنامه‌ریزی مردم بیش از 70% در وضعیت موجود می‌باشد.

در پایان، با توجه به تمامی موارد مطرح شده در مقاله و براساس چهارچوب نظری پژوهش عوامل مؤثر بر تأمین امنیت از طریق برنامه‌ریزی مشارکتی در شکل‌های شماره (1) و (2) به نمایش درآمده و پیشنهادهای کاربردی برای مشارکت و ایجاد محیطی امن و در نتیجه توسعه محله‌ای مطرح شده است.

شکل 1: شاخص‌های امنیت در محله

شکل (2): نقش مشارکت اجتماعی و حس تعلق محله‌ای در تأمین امنیت محله

پیشنهادها

- پیاده‌سازی برنامه‌هایی با محوریت محله؛
- افزایش حس همبستگی بین ساکنان محله‌ها از طریق ایجاد و افزایش مکان‌های فرهنگی در محله‌ها؛
- تلاش برای افزایش اعتماد مردم به پلیس در راستای تعامل فی‌مابین به‌منظور افزایش امنیت در محله‌ها؛
- ایجاد بوستان‌های درون‌محله‌ای به‌منظور ارتقای حس انسجام بین ساکنان محله‌ها؛
- ارتقای حس مسئولیت‌پذیری در بین ساکنان هر محله از طریق سپردن امور محلی به آنها؛
- برقراری امنیت بیشتر توسط دستگاه‌های دولتی مانند نیروی انتظامی؛
- ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای برقراری امنیت مثل چراغ‌های شبانه؛
- همکاری ساکنان محله با دستگاه‌های ذی‌ربط برای برقراری امنیت؛
- تقویت حس تعلق ساکنان از طریق ایجاد فضاهای جمعی و سرزنده؛
- بهبود محیط فیزیکی و امنیت شهری از طریق افزایش امکانات و خدمات؛
- مشارکت‌دادن ساکنان و کسبه محل در مقام مراحل تهیه و اجرای طرح امنیت به‌منظور جلب اعتماد مردمی و ارتقای حس تعلق آنها.

منابع

- اصانلو، علی؛ شیخی قلات، محمدطاهر؛ افشار، علی (1391)، عوامل مؤثر بر مشارکت‌های مردمی در ارتقای امنیت اجتماعی؛ مطالعه موردی: شهر منجیل، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و مبنایی، سال هفتم، شماره 3، صص 89-104.
- اعظم‌زاده، منصوره؛ جهانگیری، زهرا (1392)، موقعیت منزلتی محله و احساس امنیت در بین ساکنان مناطق شهر تهران، فصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۱۰۲، صص 37-60.
- افروغ، عماد (1379)، بعد اجتماعی نابرابری فضایی، تهران: بقیه.
- افشارکهن، جواد؛ رحیقی یزدی، محمد (1392)، تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر اساس امنیت شهری؛ مطالعه موردی: محلات منتخب شهر یزد، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال 3، شماره 8، صص 78-59.
- افضل، رسول؛ ظهیری، ساناز؛ بذلی، سکینه؛ عیوضلو، داوود (1392)، بررسی ابعاد حقوقی قوانین امنیت شهری و عملکرد مسئولان در ساماندهی معضلات امنیتی شهروندان؛ مطالعه موردی: منطقه 13 شهر تهران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره 45، شماره 3، صص 39-54.
- بزی، خدارحم (1391)، محله مسکونی؛ مطالعه موردی شهر زابل، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال 27، شماره 1، شماره پیاپی 104، صص 231-254.
- بوزان، باری (1386)، چهارچوبی تازه بر تحلیل امنیت، ترجمه علیرضا طیب، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بیات، بهرام (1388)، جامعه‌شناسی احساس امنیت، تهران: امیرکبیر.
- جمشیدی‌ها، غلامرضا و همکاران (1393)، بررسی نقش احساس تعلق محله‌ای در افزایش مشارکت اجتماعی؛ مطالعه موردی: محله قزل‌قلعه تهران، مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال چهارم، شماره 12، صص 1-24.
- حسن‌پور، زینب (1390)، بررسی تحلیلی تطبیقی سرمایه‌های اجتماعی؛ یک تحلیل چندسطحی، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه الزهراء.
- دارابی، حسن (1387)، دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- رجایی، سیدعباس؛ پوراحمد، احمد؛ عباسی فلاح، وحید (1395)، فصلنامه علمی پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، سال چهاردهم، شماره 48، صص 32-50.

- رضویان، محمدتقی؛ آقایی، پرویز (1393)، بررسی و ارزیابی احساس امنیت اجتماعی در محله؛ نمونه موردی: مطالعه تطبیقی محلات جماران و فاطمی، فصلنامه جغرافیای چشم‌انداز زاگرس، سال ششم، شماره 20، صص 43-57.
- ذبیحی، حسین؛ لاریمیان، تایماز؛ پورانی، حمیده (1392)، ارایه مدل تحلیلی برای ارتقای امنیت شهری از طریق رویکرد امنیت طراحی (SBD)؛ مطالعه موردی: منطقه 17 شهرداری تهران، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال پنجم، شماره 17، تابستان 1392، صص 119-136.
- ساوه شمشکی، مهدی (1392)، قصران در دوره معاصر، تهران: آرنا.
- صدیق سروسستانی، رحمت‌اله؛ نیمروزی، نوروز (1389)، بررسی ارتباط بین مشارکت در روابط همسایگی و احساس امنیت در محلات شهر مشهد، فصلنامه دانش انتظامی، شماره 12، صص 22-185.
- عبدالهی، مجید؛ صرافی، مظفر؛ توکلی‌نیا، جمیله (1389)، بررسی نظری مفهوم محله و بازتعریف آن با تأکید بر شرایط محله‌های شهری ایران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره 72، صص 83-102.
- عبدالرحمانی، رضا (1383)، پلیس اجتماع محور و امنیت محله‌ای؛ با اشاره به طرح پلیس اجتماع-محور ناجا، فصلنامه دانش انتظامی، سال ششم، شماره 4، صص 29-40.
- عزیزی مهدوی؛ شعبان، جولا، الهه (1393)، ارزیابی کالبد محله‌های قدیمی شهری در پاسخ‌دهی به احساس امنیت؛ نمونه موردی: محله ملک‌آباد شهر قزوین، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره 46، شماره 4، صص 791-808.
- عمید (1369)، فرهنگ لغت فارسی عمید.
- قدسی، علی‌محمد؛ بلالی، اسماعیل؛ افشارکهن، جواد (1392)، دل‌بستگی به محله و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده امنیت اجتماعی در آن، فصلنامه دانش انتظامی استان خوزستان، شماره 6، صص 21-30.
- کارگر، بهمن؛ سرور، رحیم (1390)، شهر، حاشیه و امنیت اجتماعی، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی.
- محسنی تبریزی، علیرضا (1391)، بررسی جامعه‌شناختی تأثیر اجتماعی بر احساس امنیت در بافت‌های فرسوده؛ مطالعه موردی: محله شهید اسدی در منطقه 13 تهران، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تهران.
- مرکز آمار ایران (1390)، سالنامه آماری.

- پژوهشنامه جغرافیای انتظامی (سال چهارم، شماره پانزدهم، پاییز 1395)
- مفرح، فاطمه (1389)، شناسایی نقش مشارکت اجتماعی در ارتقای حس هویت و تعلق اجتماعی شهروندان در محله، همایش شهروندان و تعلق اجتماعی.
  - موسوی، میرنجف؛ حکمت‌نیا، حسن؛ احمدی درینی، حمیدرضا (1387)، شهرنشینی و امنیت، بررسی میزان و عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهروندان، پیک نور، شماره 7، صص 39-50.
  - مهندسین مشاور پارسوماش (1394)، طرح هادی شهر شمشک.
  - وحید، فریدون؛ نگینی، سمیه (1391)، ساخت و اعتباریابی مقیاس هویت محله‌ای، فصلنامه مطالعات شهری، سال دوم، شماره 2.
  - یوسفی، نیلوفر (1393)، سنجش امنیت در محلات شهری؛ مطالعه موردی: محلات مرداوچ و مفت-آباد شهر اصفهان، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال سوم، شماره 11، صص 113-126.
  - Armitage, R. (1999). An evaluation of secured by design housing schemes throughout the West York shire area university of huddersfield.
  - Brown, B. B., Perkins, D. D., Brown, G. (2003). Place attachment in a revitalizing neighborhood: individual and block levels of analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 259, 271.
  - TAYLOR, R. B. (2007). *Breaking away from broken windows*. Boulder CO: Westview
  - William, D. R., M. E., Roggenbuck, J. W., Watson, A. E. (1992). Beyond the commodity metaphor. *Leisure Sciences*, 14, 29-46.
  - Wilkinson Deanna. (2007). Local social ties and willingness to intervene textured views among violent urban youth if neighborhood social control dynamic and situation. *Justice Quarterly* _ volume 24.